

95. KÁROLYI MIHÁLY BÖLÖNI GYÖRGYHÖZ

(Párizs, 1948. január 2.)

Kedves Barátom,

A karácsonyi ünnepek és az újév alkalmából kifejezett szíves jókívánságaidat nagyon köszönöm és a magam, Feleségem és Judith leányom nevében is a legmelegebben viszonozom.

Mindnyájatok részére legszívélyesebb üdvözet!

PIM Bölöni-hagyaték V. 4321/37 (eredeti)

¹ A formális újévi üdvözet érdekessége, hogy Károlyi és Bölöniék között a formális jó viszony egészen Károlyi második emigrációjáig fennmaradt, noha az a szoros együttműködés, ami csaknem negyedszázadon át tartott köztük, Károlyi 1946-os hazatérésével teljesen megszűnt. Ennek oka egyikük memoárjából sem derül ki.

96. KÁROLYI MIHÁLY MOLNÁR ERIKHEZ

(Párizs, 1948. január 5.)¹

Tisztelt Miniszter Úr, kedves Barátom,

Minden karácsonyi és újévi ajándék közül a legszebb a Te leveled volt. Bár túlzottan tartom a sok dicséretet, mégis jólesett, hogy értékeled párizsi munkámat. Ismételten hangsúlyoznom kell azonban, hogy mindaz, amit csinálunk, együttes munka eredménye, így a jelentések megszerkesztése is. Mindent tüzetesen megtárgyalunk és átbeszélünk, és kollektív szellemben végezzük munkánkat. Hiába a megfelelő irányítás, ha nincsenek jó munkatársak. Jó munkatársak nélkül nem tudtam volna megfelelő eredményeket elérni. Különösen ki akarom emelni Erős és Havas közreműködését. Mindketten értelmesen, tehetségesen és lelkesedéssel dolgoznak. Sokszor betegen is itt voltak. Nehéz napokon reggeltől késő estig a hivatalukban tartózkodtak, és a legtöbbször a hivatali idejükön kívül is a követség ügyeivel foglalkoznak.

Amint észrevehetted: jelentéseimben mindig tartózkodom az overstatementektől,² s inkább sötétebbre festem a helyzetet, hogysem illúziókat ébresszek. Úgy érzem, hogy befelé a kíméletlenségig őszintének kell lennünk, és olyképpen kell megszerkesztenünk a jelentéseket, hogy Ti odahaza a legrosszabbra is felkészülhessetek, mert mindig kisebb baj, ha valami jobb következik be, mint amikor derült égből csap le a villám.

Ismételten felhívom a figyelmedet arra, hogy a londoni követségtől semmiféle felvilágosítást, segítséget nem kapunk. Az angol politikai életre vonatkozó belső információkat itt kell beszereznem, holott azokat londoni kollégámtól kellene megkapnom. Egy másnak kellene dobnunk a labdát, hiszen a két ország ügyei sokszor egymásba fonódnak. Pl. semmit nem hallunk tőlük arról, hogy a Stafford Cripps-féle politikai irány menyire próbálja Angliát gazdaságilag az USA-tól függetleníteni, hogy mennyire ellenzik vagy nem ellenzik odaát a Marshall-terv bizonyos feltételeit; meddig mennek el az itteni Schuman-kormány támogatásában; mi Anglia álláspontja a De Gaulle-kérdésben; mi az álláspontja a különböző Labour-frakcióknak és politikusoknak; milyen befolyások érvényesülnek a Manchester Guardian, Times, New Statesman and Nation, Tribune és a többi fontos angol lap legújabb politikai irányjaiban stb.

Amikor a feleségem legutóbb Londonban járt, úgy vette észre, hogy londoni követésünk szerint amúgy sem lehet az angol politikába belefolyni, s úgy vélik: a legjobb, ha ölbe tett kézzel várnak, azaz semmit sem csinálnak. Ezt több-kevesebb nyíltsággal ki is mondták. Még azok is, akik eddig elégedetlenek voltak a követtel,³ „belátják”, hogy a

legjobb taktikát követi, mert úgysem érdemes aktív politikát folytatni. Persze ebben van némi igazság, s általában a nemzetközi helyzet folytán mi itt Nyugaton kissé izolálódunk. Ez azonban csak az érem egyik oldala, s még féligazságként sem fogadható el. Noha az bizonyos, hogy mi nem irányíthatjuk a nagypolitikát, s legfontosabb feladatunk e pillanatban az információszerzés, mégsem kell passzívnak lennünk. Elsősorban maga az információszerzés is bizonyos aktivitást feltételez. Ha nem érintkezünk a különböző emberekkel, lekésünk a dolgokról, s esetleg magyar szempontból fontos hírekről is lemaradunk. (Pl. ha Gyomai nem tudja meg idejében, hogy Auernak kitüntetést akarnak adni, fajt accompli elé állítottak volna bennünket.) Másodsorban mindig akadnak rések, amelyeken keresztül behatolhatunk a nagypolitikába, vagy legalábbis annak egy-egy hadállásába. Különösen áll ez Angliára, ahol a személyes kontaktus mindennél fontosabb. Az írott szó ott mit sem használ, ellenben személyes barátságok révén nemcsak kitűnő értesüléseket szerezhetünk, de olykor bizonyos politikai mozdulatokat is tehetünk. A dunai összefogással kapcsolatban pl. az angol értelmiség körében feltétlenül elérhetnénk valamit. Ott van E. H. Carr, aki a regionális megoldások nagy híve, s a háború alatt a „Times”-ban briliánsnál briliánsabb cikkeket írt erről a témáról. Azóta a Times-tól távoznia kellett, de még mindig számít, s ha ilyen kérdésben a szavát hallatja, felkavarhatja az angol közvéleményt. De nem csak róla van szó. Felsorolhatnék még több mást, pl. Cole-t, sőt egész csoportokat, akik a Marshall-tervet tartózkodással fogadják s szívesebben dolgoznának Kelet-Európával. Éppen most kaptam levelet az oxfordi Taylor professzortól, a Habsburg Monarchia történetírójától, aki szeretne az 1848-as ünnepekre Budapestre menni. Bizonyos vagyok abban, hogy ő is rokonszenvvel fogadja a dunai összefogás gondolatát. (Majd külön megkérlek arra, hogy utazását segítsd elő.) Nem véletlen az, hogy miközben Franciaország a beauregard-i esettel kapcsolatban⁴ elrontotta kapcsolatát a Szovjetunióval, az angolok 750 000 tonna gabonaneműt kapnak a kereskedelmi szerződés alapján az oroszoktól. Hogy megint útját álljam az overstatementnek, hangsúlyozom, hogy mindezt nem értékelem túl, s tudom, hogy Anglia nem fog elfordulni Amerikától, de igenis állítom, hogy a Csatornán túl óvatosabban és realitásabban kezelik a kelet-európai kérdést (lásd a Manchester Guardian és a Times óvatos állásfoglalását a Markosz-kormány megalakításával kapcsolatban, noha mindenki vad sajtóhadjáratra volt elkészülve). Mindenesetre annyi bizonyos, hogy ottani egyetemi és újságírói körök fogékonyak egy olyan gondolat megértése iránt, mint a dunai összefogás. Ezen a ponton lehetne személyes úton valamit elindítani. Bedének azonban erről nem írhatok. Egyrészt ő roppant féltékeny, másrészt nem tudom, hogy jó helyre adresszálom-e a kérdést.

Fentiekből láthatod, hogy az izolálódási folyamat ellenére miben látom a lehetőségeket. A sajtó megfigyelése, az ollózások, noha fontos, csak kicsiny töredékét teszi ki a munkának. Nekünk itt még sok tennivalónk van:

1/ A disszidensek elleni harc (lásd Auer-ügy, amelyből politikai csemege lett, és ha jól játsszuk meg, még hasznunkra lehet).

2/ A rések megtalálása bizonyos akciók, hátvédharcok, kisebb előretörések megindításához.

3/ A széles körű kapcsolatok, amelyek segítségével belejátszhatunk a politikába.

4/ Bizalmas információk gyors megszerzése.

E bizalmas levelet⁵ felhasználom arra, hogy megemlítem Gyomai Imre ügyét. A Quai d'Orsay még mindig nem adta ki neki a carte diplomatique-ot, azaz még mindig nem akkreditálta. A kifogás az, hogy ő itt élt, s így dosszrierját felül kell vizsgálni. Szeretnék kimutatni, hogy a francia komm. párt tagja volt. Nem lehetetlen, hogy az Auer-üggyel kapcsolatban ezzel is visszalőnek.

Mielőtt még rátérek svájci utamra, ezennel megsürgetem, amit Havas már szóbelileg előadott: intézzétek el hivatalosan, hogy Erős legyen az állandó helyettesem. Ez annál is inkább fontos, mert január 15–18. között Budapestre utazom. Az utasításnak úgy kell szólnia, hogy azt a Quai d'Orsay-vel közölhessem, mert mint tudod a Quai d'Orsay felé a diplomáciai listán Szakasits György következik, s így távollétem alatt automatikusan ő veszi át az ügyvitelt.

Noha hamarosan Budapesten leszek, még papírra vetem svájci tapasztalataimat is. Erről, az ismert okokból, hivatalosan nem küldök jelentést, s éppen ezért arra kérek, hogy tekintsd jelen levelemet annak.

Hivatalos utamnak két célja volt: 1/ Informálódni a disszidensekről; 2/ Egy a dunai összefogást propagáló, de tudományos, Svájcban (Genfben) kiadandó folyóirat megindítását előkészíteni.

1/ Miután a disszidencia egyik gócpontja Svájc, fontosnak tartom, hogy ottani tevékenységüket felfedjük, megtudjuk, kik vannak ott, milyen szervezettel, pénzalappal rendelkeznek, kik a vezetőik, milyen frakciók állnak szemben egymással stb. Ezt különösen azért tartottam szükségesnek, mert amikor Halász, a berni sajtóattasé Párizsban járt s megkérdeztem tőle, hogy mit tudnak róluk, azt felelte, hogy semmit sem csinálnak, szép csendesen várakoznak stb. Ebből arra a következtetésre jutottam, hogy a nyugati disszidencia ügyének kibogozását minden vonalon a párizsi követségnek kell megindítani. Itt helyben már munkához láttunk, s úgy véltem, hogy egyidejűleg Svájcban is tapogatóznunk kell. A berni követség magukhoz a kis hamisakhoz fordult, s megkérdezte tőlük, hogy vajon konspirálnak-e? Mire azok nem-mel feleltek, s a követség megnyugodott.

Úgy volt, hogy karácsony másnapján Genfben találkozom az egyik magyar disszidenssel, aki állítólag szánya-bánja tettét s újabban hajlik mifelénk. A bizalmas rendezvoust párizsi tartózkodása alatt Ferenczi Edmond arranzsálta, de olyképpen – közvetítő útján –, hogy az illetőnek fogalma sem volt arról, hogy én jövök. Sajnos nem jött el a találkozóra, pedig lehet, hogy ebből kijött volna valami. Erre N. svájci (genfi) kommunista barátomhoz fordultam, aki máris hozzálátott, hogy segítségemre legyen. Fia, aki ismeri a genfi magyarokat, ki fog választani közülük valakit, aki állandóan tájékoztatni fog bennünket tevékenységükről. Sajnos a fiú nemrég a Bukarest–Prága repülőgéppel lezuhant és sérüléseket szenvedett, s így néhány hétig várni kell, amíg megkezdí munkáját. Megbeszéltük, hogy vagy néhány hét múlva feljön Párizsba, vagy én megyek le megint Genfbe.

Berni követünk teljesen a kulturális vonalra tért át. Illyés Gyulával együtt csinálják azt a francia nyelvű magyar folyóiratot, amely a magyar kultúrát van hivatva terjeszteni. Szerintem ennek a mai feszült helyzetben nem sok értelme van, hacsak nem a 48-as centenáriummal kapcsolatban, mert egyébként a kevés rendelkezésre álló pénzzel közvetlenebb lehetőségeket kell kiaknázni. Ma a kultúrával nem lehet a frontokat áttörni. Az el- lenleges politikai légkörben nem sok reményünk van arra, hogy a külföld előtt ismeretlen magyar kultúrával hódítsunk. Egy békésebb légkörben kétségtelenül jó eszköz a magyar irodalom, piktúra stb., de ma előbb más síkon kell eredményeket elérnünk. Ezért gondoltam arra, hogy a dunai összefogás, a kelet-európai tervek stb. sokkal nagyobb érdeklődést váltanak ki, s megfelelő, álcázott formában jó harci eszközök lehetnek a Marshall-terv ellen. Ebben a keretben 48-nak is biztosíthatunk bizonyos propagandát, azaz kihasználhatjuk a magyar 48 adta lehetőségeket. Ezért mentem el Neuchâtelbe egy kiadóhoz, hogy a fent említett folyóirat kiadásáról tárgyaljak vele. Elgondolásom már Párizsban az volt – és erről a szomszéd országok követeivel is beszéltem –, hogy a dunai államok befolyása alatt, de semleges kiadóval és szerkesztővel egy olyan lapot csinál-

nánk, amelybe progresszív franciák, angolok stb. is írnának, s ez lassan a Marshall-terv ellen egy erőteljesebb gazdasági, kelet-európai elgondolást propagálna, anélkül, hogy a hangja túlságosan propagandisztikus lenne. Erre Svájc, mint utam alatt erről még jobban meggyőződtem, ideális lenne, mert ott egyre nagyobb félelem él az amerikai terjeszkedéssel szemben. Míg politikailag lelkesen üdvözik a Marshall-tervet, gazdaságilag egyre jobban irtóznak tőle. Maguk a kapitalista körök is látják, hogy ez a megfojtásukat eredményezné. Ma még vannak nyersanyagkészleteik, de holnap már az egyre dráguló rezet, nikkelt stb. olyan áron kell megvásárolniuk, amely versenyképtelenné teszi őket. Ezért lehet könnyen a folyóiratot ott propagálni.

N. fent említett genfi kommunista vezető ajánlólevelet adott W. zürichi vezetőhöz, aki egyébként ismert ügyvéd, s ez azután figyelmeztetett arra, hogy a neuchâtel-i kiadó nem megfelelő, s ígért egy jobb genfi címet. A lapot kétségtelenül a Suisse Romande-ban kell kiadni, de vigyázni kell arra, hogy megbízható kezekben legyen. A lap kb. 50 000 sv. fr. ba kerülne évenként, s ha 1 000 előfizetőt biztosítani tudunk, el lehetne indítani. A szomszéd országok mind hozzájárulhatnának, s jómagam is támogatnám anyagilag (majd Pesten előadom, hogy hogyan), de esetleg maga a magyar kormány is segíthetné.

W. svájci ügyvéd ugyancsak segítséget ígért a disszidens-ügyben, s szintén bevezényel valakit a magyarok közé.

Beszéltem O.⁶ ismert szocdem zürichi kiadóval is, akinek testvére a szocdem párt vezetője. A lap gondolatát O. is kitűnőnek tartja. Érdekes, hogy ő is nagyon fél az amerikai gazdasági nyomástól és gazdasági szempontból az oroszok és általában Kelet felé kacsint. Hogy ez a politikai elgondolása milyen ellentmondásos, misem bizonyítja jobban, hogy Peyer a svájci szocdem párt házában lakik. Egy ellen-Marshall-terv megfelelne nekik, de politikailag szeretnék az igazi baloldalt kikapcsolni. Azt hiszem, ezek számára nincs megoldás.

Ezzel kimerítettem minden témát. Ne haragudj, hogy így kifárasztottalak, de mindezt el kellett Neked mondanom. Remélem jól kipihented magad a szabadságodon.

A közeli vizontlátásra
szívélyes üdvözlettel

Károlyi Mihály

Ui. Zsolt Béla üzente nekem Svájc-ból, hogy Auer Pál nála járt és hangoztatta, hogy őt nem lehet a mai magyar rendszer ellenségének tekinteni, ő nem emigráns és általában afféle hűségnyilatkozatot tett, nyilván azért, hogy a becsületrend kérdést simítgassa. Zsolt, miután erről nem tud, impulzív természete folytán úgy látszik be is dőlt neki egy kissé. Mindenesetre érdekes.

MOL XIX Kgy 28. doboz (eredeti)

¹ A levél tévesen 1947. január 5-re lett datálva, tartalma az elírást világossá teszi.

² Tűlzás, túl derűlátó beállítás (angol).

³ Bede István londoni követ – aki 1945 előtt az angolbarát fiatal diplomaták közé tartozott, 1945-ben pedig belépett az SZDP-ba – már hónapok óta nem értett egyet a magyar kormány politikájával, és csak a megfelelő alkalomra várt, hogy elhagyja állomáshelyét, amit néhány héttel később meg is tett. Ez magyarázza passzivitását. Ennél fontosabb volt azonban, hogy az angol diplomácia kevés érdeklődést mutatott Magyarország iránt.

⁴ L. a Levelezés V. kötetének 371. és 389. sz. dokumentumait. A Párizshoz közel eső Beauregard-ban szovjet repatriálói tábor működött. A francia hatóságok egy ideig eltűrték az ottani, gulagszerű állapotokat, de a hidegháború éleződésével hirtelen felfedezték az ottani anomáliákat és végül bezárták a lágert.

⁵ Nyilvánvaló, hogy ez a levél nem szabályos diplomáciai jelentés; nem követségi fejléces papírra írták, mi több, a gépirónó kiválasztásánál nyilván a politikai megbízhatóság nagyobb szerepet játszott, mint a perfekt gépelni tudás. Viszont Károlyi kétszer is aláírta, tehát nem valami fogalmazványról van szó, hanem a jelentések szóhasználatával „más úton” elküldött bizalmas jelentésről.

⁶ Emil Oprecht.